

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Llywodraeth Cymru
Dogfen Asesiad Effaith Rheoleiddiol

Asesiad Effaith Rheoleiddiol ar gynigion i ddiwygio gwasanaethau offthalmig a ddarperir trwy ofal sylfaenol yng Nghymru.

Cyhoeddwyd yn gyntaf ar: 24 Ebrill 2023

Diweddarwyd y tro diwethaf ar: 24 Ebrill 2023

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg hefyd / This document is also available in English
Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg / We welcome correspondence and telephone calls in Welsh

Cyflwyniad a Chanllawiau

Mae Asesiadau Effaith Rheoleiddiol yn rhoi gwybodaeth i Weinidogion Cymru, y Swyddog Cyfrifyddu, Senedd Cymru a rhanddeiliaid ynglŷn ag effaith debygol deddfwriaeth arfaethedig, a gellir eu hystyried fel:

- proses ar gyfer helpu Gweinidogion Cymru i ystyried effaith rheoliadau arfaethedig ar fuddiannau unigolion, grwpiau a sefydliadau;
- offeryn ar gyfer galluogi Gweinidogion Cymru i bwysu a mesur costau a manteision yr holl opsiynau sydd ar gael iddynt cyn rhoi polisi ar waith;
- ffordd o gyflwyno'r dystiolaeth berthnasol ynglŷn ag effeithiau cadarnhaol a negyddol ymyriadau o'r fath, fel y gellir craffu ar y dystiolaeth honno.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i ddiwygio'r modd y darperir gwasanaethau offthalmig yng Nghymru ac mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol hwn yn mynd ati i asesu'r costau, y manteision a'r risgiau tebygol sy'n gysylltiedig â'r newidiadau deddfwriaethol arfaethedig. Mae'r rhai a allai fod â buddiant yn yr asesiad hwn yn cynnwys defnyddwyr gwasanaethau; byrddau iechyd; unigolion sy'n darparu gwasanaethau offthalmig i'r GIG, neu a allai ddymuno gwneud cais i ddarparu gwasanaethau o'r fath; unigolion sy'n cynorthwyo i ddarparu gwasanaethau offthalmig, neu a allai ddymuno gwneud cais i gynorthwyo i ddarparu gwasanaethau o'r fath; a chyrff cynrychiadol.

Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol hwn yn cyd-fynd ag ymgynghoriad wyth wythnos sy'n pennu manylion cynigion Llywodraeth Cymru i ddiwygio'r gwasanaethau offthalmig a ddarperir mewn gofal sylfaenol yng Nghymru.

Ymhellach, mae Llywodraeth Cymru wedi paratoi Asesiad Effaith Integredig ochr yn ochr â'r ymgynghoriad, lle ystyrir prif effeithiau'r modd y cyflwynir y polisi.

Opsiynau

Mae'r ddogfen [Gofal Iechyd Llygaid GIG Cymru: Dull Gweithredu ar Gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol](#) yn pennu disgwyliadau Llywodraeth Cymru o ran darparu gwasanaethau gofal llygaid dros y degawd nesaf. Y canolbwynt yw gwella mynediad at wasanaethau iechyd llygaid, gan alluogi cleifion i gael mynediad at wasanaethau a ddarperir gan y gweithiwr proffesiynol iawn, yn y lle iawn ar draws yr holl lwybr gofal llygaid mewn optometreg gofal sylfaenol a chymunedol a gofal llygaid arbenigol mewn ysbytai. Er mwyn darparu'r rhaglen hon, bydd angen newid y deddfwriaeth i gyflymu mynediad at wasanaethau gofal llygaid mewn gofal sylfaenol ac eilaidd.

Mae'r opsiynau fel a ganlyn:

Opsiwn 1 – Busnes fel arfer a pharhau i gynnal y sefyllfa sydd ohoni trwy gadw'r is-ddeddfwriaeth fel y mae, heb ei newid o gwbl:

Er mwyn cyflawni nifer o'r ymrwymadau diwygio allweddol a nodir yn y [Raglen Lywodraethu](#) a'r ddogfen *Dull Gweithredu ar gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol* (y cytunir arni'n genedlaethol), bydd angen newid y fframwaith cyfreithiol gan fod cwmpas y gwasanaethau a'r telerau gwasanaeth sy'n berthnasol i'r rhai sy'n darparu gwasanaethau offthalmig wedi'u pennu mewn deddfwriaeth.

Yn benodol, bydd angen cydgrynhoi dwy set o reoliadau a chreu un prif set o reoliadau a elwir dros dro yn Rheoliadau'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Gwasanaethau Offthalmig) (Cymru) 2023. Bydd y set newydd o reoliadau yn cynnwys darpariaethau a fydd yn galluogi Llywodraeth Cymru i ymestyn y mathau o wasanaethau gofal llygaid a ddarperir mewn gofal sylfaenol.

Trwy gadw at y drefn sydd ohoni a chynnal y fframwaith deddfwriaethol fel y mae ar hyn o bryd, ni fydd modd diwallu'r galw am wasanaethau offthalmig yng Nghymru – galw y disgwylir iddo gynyddu'n sylweddol dros yr 20 mlynedd nesaf yn sgil carfan cleifion a fydd yn fwyfwy oedrannus a chynnydd yn y boblogaeth. Mae'r ffynhonnell ddata hon yn deillio o Goleg Brenhinol yr Offthalmolegwyr, Coleg yr Optometryddion a'r Trydydd Sector. Ysgogiad allweddol dros newid yw'r angen i leihau'r pwysau ar adrannau llygaid mewn ysbytai. Yr ateb mwyaf ymarferol a chynaliadwy yw symud rhai gwasanaethau gofal llygaid o ysbytai i optometreg gofal sylfaenol, lle ceir gweithlu medrus â'r gallu i ddiwallu'r cynnydd mawr disgwylidig yn y galw.

Yr unig ffordd y gellir cyflawni hyn yw trwy ddiwygio a disodli'r ddeddfwriaeth – bydd hyn yn arwain at gynyddu'r amrywiaeth o wasanaethau a ddarperir yn nes adref mewn gofal sylfaenol, gan weithlu hyfforddedig a chymwys.

Opsiwn 2 – Peidio â newid y ddeddfwriaeth a recriwtio rhagor o feddygon llygaid arbenigol (offthalmolegwyr) i weithio mewn Gwasanaethau Llygaid mewn Ysbytai:

Unwaith eto, ni fydd yr opsiwn hwn yn bodloni'r rhwymedigaethau a nodir yn y Dull Gweithredu ar gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol o ran cyflwyno llwybrau gofal llygaid newydd i leihau'r nifer o atgyfeiriadau at Wasanaethau Llygaid mewn Ysbytai – sef rhywbeth na ellir ei wneud ond trwy addasu'r ddeddfwriaeth. Mae gwasanaethau optometreg gofal sylfaenol yng Nghymru yn gymwys iawn i wynebu'r her mewn perthynas â gofal iechyd llygaid o ganlyniad i'r ymdrechion a wnaed dros y blynyddoedd diwethaf i uwchsgilio'r gweithlu mewn lleoliadau gofal sylfaenol. Mae'r llwybr hwn yn ei gyfanrwydd yn addas iawn ar gyfer gofal llygaid yng Nghymru lle gellir aiddosbarthu'r galw gyda gweithlu sydd wedi'i uwchsgilio.

Ymhellach, yn ymarferol, ni all Gwasanaethau Llygaid mewn Ysbytai oddi mewn i ofal eilaidd barhau i ddarparu triniaeth iechyd llygaid uwch a rheolaeth barhaus ar eu pen eu hunain mwyach, oherwydd yn syml nid oes gweithlu ar gael i wneud hynny, yn awr nac yn y dyfodol, fel y nodir yn yr adroddiad [External Review of Eye Care Services in Wales \(rcophth.ac.uk\)](https://www.rcophth.ac.uk), Medi 2021. Mae'r gallu i ddarparu gwasanaethau mewn ysbytai yn is o lawer na'r galw am wasanaethau gofal llygaid arbenigol, a chafodd y sefyllfa hon ei dwysáu gan y pandemig Covid 19 a chan brinder personél cymwysedig.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i wella gwasanaethau gofal iechyd yng Nghymru, ac mae gwella'r ddarpariaeth i bobl ag iechyd llygaid gwael yn flaenoriaeth. Ni fyddai cadw at y drefn ddeddfwriaethol sydd ohoni yn gwella mynediad cleifion at wasanaethau iechyd llygaid, oherwydd ni fyddai modd creu'r cydwasanaethau gofal a nodir yn y ddogfen Dull Gweithredu ar gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol.

Am y rhesymau hyn, diystyriwyd yr opsiwn hwn.

Opsiwn 3 – Diwygio'r fframwaith cyfredol oddi mewn i bwerau presennol trwy ddiweddarau'r is-ddeddfwriaeth bresennol:

Gyda'r opsiwn hwn, bydd cydwasanaethau gofal yn cael eu creu – rhywbeth a fyddai'n ymestyn gwasanaethau offthalmig er mwyn cwmpasu iechyd llygaid ehangach, er mwyn gallu darparu gwasanaethau o'r fath mewn gofal sylfaenol. Byddai'r Rheoliadau a'r cyfarwyddiadau newydd ar gyfer gwasanaethau offthalmig yn diwygio'r modd y byddai gwasanaethau gofal llygaid yn cael eu darparu yng Nghymru, gan ganolbwyntio ar ddarparu gofal cyfannol ar gyfer iechyd llygaid.

Bydd y ddeddfwriaeth newydd yn ymestyn y gwasanaethau mae'n ofynnol i Fyrddau Iechyd Lleol eu trefnu wrth wneud trefniadau ar gyfer gwasanaethau offthalmig, ynghyd â chwmpas yr hyn sy'n cyfateb i wasanaethau offthalmig cyffredinol, a bydd yn cyflymu'r modd y darperir gofal iechyd i weithwyr iechyd proffesiynol a dinasyddion ledled Cymru. Bydd y cynnydd mewn gwasanaethau clinigol a ddarperir gan optometryddion, trwy weithio gydag adrannau llygaid mewn ysbytai, yn rhoi sicrwydd i GIG Cymru y bydd y ddarpariaeth yn deg, yn gyson ac yn amserol i bob dinesydd trwy Gymru.

Yn achos gwasanaethau gofal llygaid o bob math, mewn ysbytai a phractisau optometreg gofal sylfaenol fel ei gilydd, rhaid rhoi'r pwyslais ar ganfod problemau iechyd llygaid ynghynt er mwyn helpu i leihau achosion o golli golwg. Bydd y newidiadau yn y ddeddfwriaeth yn cynyddu mynediad amserol at 'brofion golwg', archwiliadau iechyd llygaid cyfannol a thriniaeth a rheolaeth iechyd llygaid mewn gofal sylfaenol.

Mae'r cynnydd mewn colli golwg yn cael effaith sylweddol ar systemau ehangach yn ymwneud â gwasanaethau iechyd a chymdeithasol oherwydd nifer o ffactorau cysylltiedig. Mae'r effaith ar gleifion yn sgil colli annibyniaeth, baglu, syrthio a phroblemau iechyd meddwl (yn cynnwys iselder) yn bellgyrhaeddol o safbwynt ansawdd eu bywydau a hefyd o safbwynt ariannol, yn enwedig i bobl mewn oedran gweithio sydd wedi colli eu golwg.

Costau i Lywodraeth Cymru:

Bydd gwella'r modd y darperir gwasanaethau yn esgor ar beth cynnydd mewn costau ac mae Gweinidogion Cymru wedi cytuno ar gyllid o £15m yn 2022/23, £25m yn 2023/24 a £30m yn 2024/25. Bydd yr arian hwn yn ychwanegol at y gyllideb bresennol (sef £43m y flwyddyn) ar gyfer buddsoddi yng Ngwasanaethau Offthalmig GIG Cymru, a'u trawsnewid.

Costau i'r Sector Cyhoeddus:

Ni fydd gweithredu a gorfodi'r rheoliadau hyn yn arwain at gostau ychwanegol i Awdurdodau Lleol. Ni fyddant yn cael unrhyw effaith (neu fawr ddim effaith) ar y system gyfiawnder ac ni fyddant yn arwain at gostau ychwanegol i Heddluoedd yng Nghymru.

Y Gost i Unigolion

O dan adran 129 o Ddeddf GIG (Cymru) 2006, mae'n ofynnol i Weinidogion Cymru ddarparu taliadau er mwyn helpu gyda chostau profion golwg a theclynnau optegol (sbectols neu lensys cyffwrdd) ar gyfer unigolion cymwys sy'n perthyn i gategoriâu arbennig.

Mae cymorth ar gael i gleifion cymwys tuag at gostau teclynnau optegol, a hynny trwy gyfrwng talebau optegol y gall y cleifion eu cyflwyno i unrhyw gyflenwr o'u dewis. Gellir defnyddio'r daleb i dalu am sbectol neu lensys cyffwrdd (neu i gyfrannu at y gost), gan ddibynnu ar y swm a godir gan y cyflenwr am y teclyn optegol perthnasol a hefyd ar werth y daleb. Yna, bydd modd i'r ymarferwyr offthalmig / cyflenwyr teclynnau optegol adennill gwerth y daleb optegol gan GIG Cymru.

Y pwrpas wrth wraidd cyflenwi teclyn optegol (trwy ddefnyddio taleb optegol) yw esgor ar fantais i'r rhai mwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas; nid yw'n ffordd o ddarparu incwm ychwanegol i bractisau optometreg.

Bydd y Rheoliadau Drafft arfaethedig ar gyfer y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Ffioedd a Thaliadau Optegol) (Diwygio) (Cymru) 2023 yn cyflwyno mân newidiadau i'r meini prawf cymhwysa er mwyn sicrhau bod carcharorion sydd ar absenoldeb awdurdodedig yn gymwys i gael talebau mewn rhai amgylchiadau, ac er mwyn sicrhau bod unigolion o dan 18 oed sydd yng ngofal awdurdodau lleol yn gymwys i gael talebau optegol o bob math. Hefyd, bydd gwerth talebau optegol y GIG yn newid er mwyn cynorthwyo gyda chostau teclynnau.

Mewn asesiad a gynhaliwyd o'r system a roddir ar waith ar hyn o bryd mewn perthynas â thalebau optegol, tynnwyd sylw at yr annhegwch a ddaw i ran cleifion a chanddynt anghenion presgripsiwn uwch, oherwydd nid yw'r talebau cyfredol a roddir i gleifion ar yr ystodau presgripsiwn uwch yn talu'n llwyr am gostau teclynnau optegol ym mhob achos. O'r herwydd, yn aml gofynnir i'r cleifion sydd yn yr angen mwyaf, yn ariannol ac yn glinigol, gyfrannu'n sylweddol at gost eu sbectol, er eu bod yn gymwys i gael cymorth ariannol.

Trwy ddiwygio Rheoliadau'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Ffioedd a Thaliadau Optegol) 1997 ("Rheoliadau 1997"), bydd modd i Lywodraeth Cymru gynnig strwythur talu diwygiedig, gan ddarparu talebau optegol newydd y bydd eu gwerth yn cynrychioli'n well gostau safonol y teclynnau optegol ar draws yr holl ystodau presgripsiwn.

Un bwriad allweddol sy'n sail i'r datblygiad hwn yn y ddeddfwriaeth yw sicrhau y bydd cleifion cymwys yn parhau i gael mynediad teg at bob ystod presgripsiwn (cryfder lensys).

Er mwyn diogelu'r ddarpariaeth ar gyfer cleifion cymwys, cynigir y dylid cynnwys dyletswydd yn Rheoliadau Drafft y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Gwasanaethau Offthalmig) (Cymru) 2023 lle bydd y gyfraith yn mynnu bod ymarferwyr sy'n darparu profion golwg y GIG, ac sy'n gwerthu sbectols, yn sicrhau bod pâr sylfaenol o sbectols ar gael i bobl sy'n gymwys i gael taleb tuag at gostau sbectols.

Rhaid i'r pâr sylfaenol hwn o sbectols fodloni manyleb presgripsiwn yr unigolyn a rhaid i werth y sbectol fod o fewn gwerth y daleb berthnasol y mae gan yr unigolyn hawl iddi. Bydd hyn yn sicrhau bod modd i unigolion cymwys gael teclyn sylfaenol heb orfod wynebu unrhyw gost ychwanegol, gan sicrhau mynediad teg ar draws pob ystod presgripsiwn. Bydd hefyd yn sicrhau bod teclynnau sylfaenol yn parhau i fod ar gael i'r bobl fwyaf agored i niwed.

Ni ddisgwylir i'r Rheoliadau newid costau i unigolion nad ydynt yn gymwys i gael taleb optegol. Ar hyn o bryd, rhaid i'r unigolion hyn dalu am brawf golwg a sbectols (os yn berthnasol), a bydd y drefn hon yn parhau ar ôl i'r gwasanaeth newydd gael ei gyflwyno.

Y Gost i Optegwyr / Practisau Optometreg:

Fel y nodir uchod, bydd y diwygiadau arfaethedig i Reoliadau 1997 yn cynnwys newid gwerth talebau optegol y GIG, a bydd hyn yn effeithio ar y ffordd y bydd ymarferwyr offthalmig / cyflenwyr teclynnau optegol yn cael tâl am eu gwasanaethau, o gofio eu bod yn adennill gwerth y talebau gan GIG Cymru.

Mae'r gwaith o newid y modd y telir optometryddion am ddarparu gwasanaethau wedi cael ei gynllunio'n drylwyr, a bydd rhagnodi talebau optegol y diweddarwyd eu gwerth yn helpu i ategu'r gwaith o symud tuag at fodel mwy clinigol o ddarparu gwasanaethau lle caiff optometryddion dâl mwy priodol am eu gwaith clinigol, ond gan sicrhau ar yr un pryd bod cleifion cymwys ar draws pob ystod presgripsiwn yn parhau i gael mynediad at y gwasanaeth, fel y esbonnir yn yr adran flaenorol.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ddiwygio gofal llygaid mewn modd clinigol, gan ganolbwyntio ar y cleifion. Cymru yw'r wlad gyntaf yn y DU i gynnwys gwasanaethau clinigol yn llwyr mewn optometreg gofal sylfaenol a chymunedol, ar sail egwyddorion allweddol gofal iechyd darbodus.

Bydd gwerth newydd y talebau optegol, ynghyd â chynnydd yn y ffi glinigol ar gyfer darparu profion golwg y GIG, yn disodli'r ddibyniaeth ar werthu teclynnau i ariannu costau gwasanaethau clinigol, a bydd yn cynyddu'r gallu ar gyfer gwaith clinigol.

Mae gwerthoedd diwygiedig y talebau wedi'u pennu ar swm a fydd yn talu'n llwyr am gost teclynnau ar bresgripsiwn o bob cryfder. *O'r herwydd, ni fydd y trefniadau ariannu arfaethedig yn cael effaith negyddol ar bractisau optometreg; yn wir, bydd practisau o'r fath yn gweld cynnydd cyffredinol yn eu tâl o ganlyniad i werthoedd newydd y talebau ar y cyd â chael tâl mwy priodol am eu gwaith clinigol, yn cynnwys y "profion golwg" uwch.*

Mae Llywodraeth Cymru wedi coladu a dadansoddi'r holl drefniadau ariannu cyfredol, yn cynnwys gwaith clinigol a thalebau optegol, er mwyn sicrhau bod yr holl newidiadau i'r modd y darperir gwasanaethau optometreg yn addas i'r diben. Pennwyd gwerthoedd y talebau optegol ar sail 'y gost a'r elw', ac mae dadansoddiad o'r costau masnach gogyfer cyflenwi'r teclyn optegol ynghyd â'r ffi ddosbarthu ychwanegol wedi sicrhau bod cyfraddau talu priodol wedi'u pennu ar gyfer practisau optometreg, ar draws talebau o bob gwerth ac ar draws yr holl ystodau presgripsiwn.

Mae'r trefniant ariannol cyfredol mewn perthynas ag optometreg, sy'n seiliedig ar gontract y DU o ganol y 1980au, yn esgor ar dâl ariannol isel am ryngweithiadau clinigol (profion golwg), ond mae'r tâl ariannol am elfen fanwerthu'r daleb optegol yn uwch (hynny yw, darparu teclynnau optegol ar ôl cynnal profion golwg). Mae'r elfen fanwerthu hon yn ariannu'r rhyngweithio clinigol.

Mae'r pecyn ariannol newydd yn lleihau'r cymhorthdal manwerthu sydd wedi bod ar waith ers canol y 1980au, gan ei ddisodli â chynnydd sylweddol yn y tâl a roddir i'r proffesiwn optometreg am ddarparu gwasanaethau clinigol a ffynnu mewn amgylchedd clinigol gyda thâl priodol. Yn yr un modd, mae'r model clinigol newydd yn ei gwneud yn bosibl i gleifion gael triniaeth amserol pan fônt ei hangen ac mae'n helpu i gynorthwyo practisau optometreg i gynnal eu model busnes yn y dyfodol.

Cytunwyd ar y newidiadau hyn ar ôl cynnal trafodaethau gyda'r proffesiwn. Bydd ffioedd clinigol a gwerthoedd talebau'n parhau i fod yn destun trafodaethau teirochrog blynyddol rhwng Llywodraeth Cymru, GIG Cymru ac Optometreg Cymru. Bydd hyn yn sicrhau bod practisau optometreg yn cael tâl priodol a theg am y gwaith a wneir.

Yn Atodiad A, ceir cymhariaeth fanwl o'r costau a dangosir sut mae'r model o fudd i gleifion, i weithwyr iechyd proffesiynol, i bractisau optometreg ac i GIG Cymru.

Y Manteision:

Bydd y newidiadau deddfwriaethol yn ategu dull system gyfan ar gyfer GIG Cymru, sef darparu gofal iechyd llygaid mewn gofal sylfaenol pan fo hynny'n briodol, yn hytrach na darparu profion golwg yn unig.

Bydd atal a llesiant yn cael eu hymwreiddio ymhellach trwy'r holl wasanaethau optometreg, gan hwyluso canlyniadau gwell i gleifion a lleihau'r galw am wasanaethau Practisau Cyffredinol a Gwasanaethau Llygaid mewn Ysbytai, yn unol ag egwyddorion gofal iechyd darbodus. Trwy roi deddfwriaeth ar waith a fydd yn annog pobl i gymryd camau ataliol yn ystod y cyswllt cyntaf gydag optometrydd er mwyn iddynt allu osgoi colli eu golwg yn barhaol – sef rhywbeth a fyddai'n effeithio ar ansawdd eu bywyd – bydd modd esgor ar fanteision amlwg i ddinasyddion unigol ac i economïau lleol. Mae hyn yn cydweddu Optometreg â Gwasanaethau Meddygol Cyffredinol, Deintyddiaeth a Fferylliaeth GIG Cymru o ran y cyngor ehangach a roddir mewn gofal sylfaenol ynglŷn ag atal, iechyd a llesiant.

Rhaid i bob gwasanaeth gofal iechyd roi pwyslais ar ganfod problemau iechyd llygaid ynghynt er mwyn helpu i rwystro achosion ataliadwy o golli golwg. Mae awgrymiadau a nodir yn nogfen Llywodraeth Cymru, sef Dull Gweithredu ar gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol, yn awgrymu y gellid bod wedi osgoi colli golwg yn llwyr yn hanner yr achosion y rhoddwyd gwybod amdanynt, a phwysleisir pa mor bwysig yw atal ac ymyrryd yn fuan. O'r herwydd, mae hi'n hollbwysig inni ymestyn y ddarpariaeth mewn gofal sylfaenol, lle ceir gweithlu medrus eisoes. Mae gan optometryddion ran hollbwysig yn y dasg o drawsnewid gwasanaethau gofal llygaid, ac maent yn meddu ar y sgiliau i gynnal 'profion golwg' ac 'archwiliadau iechyd llygaid' mewn gofal sylfaenol.

Mae colli golwg yn effeithio ar wasanaethau iechyd a chymdeithasol, ac ar yr economi yn fwy cyffredinol. Yn yr [adroddiad Time to focus](#), a lansiwyd gan yr elusen gofal llygaid Fight for Sight, dangosir yr effaith bersonol a'r costau ehangach a all ddeillio o golli golwg, a datgelir bod colli golwg yn costio £25.2 biliwn i economi'r DU bob blwyddyn, fel y crynhoir isod:

- Mae mwy na dwy filiwn o bobl wedi colli eu golwg yn y DU, ac roedd modd osgoi mwy na hanner yr achosion hyn. Bydd y ffigur hwn yn neidio i 3.5 miliwn erbyn 2050.
- Mae colli golwg yn costio £25.2 biliwn y flwyddyn i economi'r DU, ac amcangyfrifir y bydd y gost yn codi i £29.9 biliwn y flwyddyn erbyn 2030 ac i £33.5 biliwn y flwyddyn erbyn 2050.
- Mae 84% o'r costau economaidd sydd ynghlwm wrth golli golwg yn gorwedd y tu allan i'r system iechyd a gofal cymdeithasol, gan adlewyrchu costau 'gofal anffurfiol' a roddir gan deuluoedd a chyfeillion a chostau colli cynhyrchiant o ganlyniad i rwystrau yn y gweithle a'r effaith ar ansawdd bywyd.
- Mae'r adroddiad yn amcangyfrif bod y gofal anffurfiol hwn yn costio £8.5 biliwn y flwyddyn i economi'r DU – sef traean o gyfanswm y costau.
- Yn achos 37% o bobl oedran gweithio sydd â nam difrifol ar eu golwg, nid ydynt mewn gwaith oherwydd eu cyflyrau llygaid. Mae'r rhwystrau hyn o ran cynhyrchiant yn costio hyd at £7.4 biliwn i economi'r DU – unwaith eto, bron i draean o gyfanswm y costau.
- Mae'r effaith a gaiff colli golwg ar ansawdd bywyd pobl yn cyfateb i hyd at £4.6 biliwn – sef bron i un rhan o bump o gyfanswm y costau.
- O gymharu â phoblogaeth y DU i gyd, dywedodd pobl sy'n byw gyda chyflyrau llygaid yn eu bod yn cael llawer mwy o broblemau o ran cyflawni ansawdd bywyd da, a dywedodd hanner yr ymatebwyr na allent fynd i'r afael â gweithgareddau arferol.
- Dywedodd 41% o'r ymatebwyr eu bod yn dioddef gorbryder ac iselder, a dywedodd 30% eu bod yn teimlo felly gan fod eu cyflwr llygaid yn cyfyngu ar eu hannibyniaeth a'u rhyddid i wneud dewisiadau.
- Roedd 70% yn teimlo bod eu cyflwr llygaid yn cyfyngu ar ryw agwedd ar eu bywyd; roedd 24% o'r farn fod y ffaith eu bod wedi colli eu golwg yn cael effaith negyddol ar eu cydberthnasau personol; a dywedodd 21% fod eu cyflwr yn cyfyngu ar eu gallu i ddatblygu cydberthnasau personol.

Gan dybio bod modd hollti'r costau sy'n gysylltiedig â cholli golwg yn y DU yn unol â chyfran y boblogaeth, awgryma hyn fod y gost yng Nghymru oddeutu £1.17 biliwn y flwyddyn (ar sail ffigurau'r boblogaeth yng nghanol 2021). O gofio bod cyfran uwch o boblogaeth Cymru yn perthyn i grwpiau oedran hŷn o gymharu â'r DU yn ei chyfanrwydd, mae'n bosibl bod yr amcangyfrif hwn o'r gost yn rhy isel yng Nghymru. Ar sail hyn, amcangyfrifir y byddai'n rhaid i'r costau sydd ynghlwm wrth golli golwg yng Nghymru syrthio oddeutu 2% y flwyddyn er mwyn i fanteision y gwasanaeth newydd fod yn gyfartal â'r amcangyfrif gorau o'r costau ychwanegol gogyfer darparu'r gwasanaeth.

Mae'r dystiolaeth yn ategu'r angen i ddiweddarau'r ddeddfwriaeth er mwyn cynyddu'r amrywiaeth o wasanaethau a ddarperir gan ymarferwyr mewn gofal sylfaenol. Trwy roi diagnosis, rheoli a thrin rhagor o gleifion mewn gofal sylfaenol, a thrwy

ddefnyddio optometryddion â chymwysterau uwch, bydd cleifion yn gallu cael mynediad at ofal yn nes at eu cartref.

Bydd y dull hwn yn arwain at leihad mawr yn y galw am farn ac ymyrraeth offthalmolegol. Bydd hyn yn sicrhau bod cleifion sydd angen mynediad at Wasanaethau Llygaid mewn Ysbytai yn gallu cael gwasanaethau o'r fath mewn modd priodol ac amserol o ganlyniad i'r gallu ychwanegol a gaiff ei ryddhau mewn gofal sylfaenol i roi sylw i'r rhan fwyaf o anghenion cleifion.

Mae cyhoeddiad diweddaraf [*Iechyd Synhwyrdd \(ystadegau gofal llygaid a chlyw\) Ebrill 2019 i Fawrth 2021*](#) yn cadarnhau bod y galw cynyddol am Wasanaethau Llygaid mewn Ysbytai yn parhau i fod yn her trwy Gymru, trwy wledydd ehangach y DU a thrwy Ewrop.

Yn 2019-20, gwnaed mwy na 100,000 (104,233) o atgyfeiriadau offthalmolegol ar gyfer apwyntiadau cyntaf cleifion allanol. Cafwyd cwmp i oddeutu 60,000 (63,392) yn 2020-21, pan effeithiodd y pandemig Covid 19 ar wasanaethau gofal llygaid, ac adlewyrchir yr effaith yn y data ar gyfer blwyddyn ariannol 2020-21.

Yn 2019-20, mynychodd mwy na 310,000 (314,054) o bobl apwyntiadau cleifion allanol offthalmoleg yn ysbytai Cymru. Unwaith eto, cafwyd cwmp i lai na 190,000 (186,728) yn 2020-21 yn sgil y pandemig Covid 19.

Hyd yn oed yng nghyd-destun y pandemig, mae'r data'n datgelu gorddibyniaeth ar wasanaethau ysbytai, yn arbennig yng ngoleuni'r ffaith fod y sector gofal llygaid yng Nghymru, gyda chymorth Llywodraeth Cymru, wedi esblygu'n fawr dros y blynyddoedd diwethaf a bod ganddo'r sgiliau a'r cymwysterau i reoli ychwaneg o gleifion mewn gofal sylfaenol.

Nod y llwybrau newydd gogyfer gofal llygaid, y gellir eu rhoi ar waith yn sgil y newidiadau deddfwriaethol, yw lleihau'r nifer o atgyfeiriadau a wneir at Wasanaethau Llygaid mewn Ysbytai – sef traean o leihad – a chynyddu gallu Gwasanaethau Llygaid mewn Ysbytai trwy ryddhau apwyntiadau dilynol. Bwriedir gwneud hyn trwy fynd i'r afael â gwaith monitro, rheoli a thrin mewn gofal sylfaenol. Yr ateb mwyaf cost-effeithiol a mwyaf priodol yn glinigol yw galluogi Gofal Sylfaenol Offthalmig i ddarparu cymorth clinigol i gleifion pan fo'n briodol, heb eu hatgyfeirio'n ddiangen at Wasanaethau Llygaid mewn Ysbytai, gan arwain at gynyddu'r gallu mewn ysbytai.

Yng Nghymru, mae datblygiad proffesiynol parhaus ein gweithlu optometreg mewn gofal sylfaenol yn sicrhau bod gweithlu â sgiliau priodol ar gael i ddarparu'r manteision arfaethedig a gyflwynir yn sgil y gwaith angenrheidiol o ddiwygio gwasanaethau, yn cynnwys archwilio iechyd llygaid. Dros y 5 mlynedd diwethaf, mae mwy a mwy o ymarferwyr wedi ennill cymwysterau ôl-raddedig ychwanegol mewn retina meddygol, glawcoma a rhagnodi annibynnol. Dyma gam sylweddol tuag at fodel clinigol newydd ar gyfer gofal iechyd llygaid yng Nghymru.

Bydd y cynnydd mewn gwasanaethau clinigol a ddarperir gan optometryddion, trwy weithio gydag adrannau llygaid mewn ysbytai, yn cynnig y canlyniadau gorau i unigolion, oherwydd bydd mwy o bryderon iechyd llygaid yn cael eu canfod ynghynt,

gan roi sicrwydd i GIG Cymru y bydd modd darparu gwasanaethau teg, cyson ac amserol i bob dinesydd trwy Gymru.

Casgliad

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ddiwygio'r modd y darperir gwasanaethau gofal sylfaenol yng Nghymru. Felly, er mwyn paratoi'r ffordd ar gyfer darpariaeth fodern, ystwyth, sy'n canolbwyntio ar gleifion gwasanaethau offthalmig yng Nghymru, y dewis a ffeirir gan Lywodraeth Cymru yw opsiwn 3, sy'n golygu diwygio'r fframwaith cyfredol o fewn pwerau presennol trwy ddisodli a diwygio'r is-ddeddfwriaeth bresennol.

Asesu'r Gystadleuaeth

Aethpwyd ati i Asesu'r Gystadleuaeth er mwyn pwysu a mesur yr effeithiau posibl y gellid eu gweld pe bai'r ddeddfwriaeth yn cael ei newid. Ni ddisgwylir y bydd y polisi hwn yn cael effaith niweidiol sylweddol ar gystadleuaeth yn y diwydiant. Bydd diwygiadau optometreg yn rhoi tâl i weithwyr ieuchyd proffesiynol am eu sgiliau clinigol. Yn yr un modd, bydd y model clinigol newydd yn golygu y bydd modd i gleifion allu cael triniaeth amserol pan fônt ei hangen, gan fynd ati hefyd i gefnogi practisau optometreg yn ariannol er mwyn iddynt allu parhau i gynnig gwasanaethau ar y stryd fawr. Nid yw'r polisi yn gwahaniaethu rhwng gwahanol fathau o eiddo – mae'n berthnasol i bob un. Isod, ceir canlyniadau prawf hidlo (a oedd yn cynnwys naw o gwestiynau syml) sy'n ategu'r casgliad hwn, ac yna cyflwynir tystiolaeth i ategu'r atebion.

Prawf hidlo'r gystadleuaeth	
Cwestiynau	Atebion
C1: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arni/arnynt, a oes unrhyw gwmni â mwy na 10% o gyfran y farchnad?	Oes
C2: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arni/arnynt, a oes unrhyw gwmni â mwy nag 20% o gyfran y farchnad?	Oes
C3: Yn y farchnad/marchnadoedd y bydd y rheoliad newydd yn effeithio arni/arnynt, a fydd y tri chwmni mwyaf gyda'i gilydd â 50% o gyfran y farchnad o leiaf?	Bydd
C4: A fyddai costau'r rheoliad yn effeithio ar rai cwmnïau yn fwy o lawer nag eraill?	Na
C5: A yw'r rheoliad yn debygol o effeithio ar strwythur y farchnad, gan newid y nifer o gwmnïau neu faint y cwmnïau?	Na
C6: A fyddai'r rheoliad yn arwain at gostau sefydlu uwch i gyflenwyr newydd neu ddarpar gyflenwyr, sef costau nad oes yn rhaid i gyflenwyr presennol eu talu?	Na
C7: A fyddai'r rheoliad yn arwain at gostau rheolaidd uwch i gyflenwyr newydd neu ddarpar gyflenwyr, sef costau nad oes yn rhaid i gyflenwyr presennol eu talu?	Na
C8: A gaiff y sector ei nodweddu gan newid technolegol cyflym?	Na
C9: A fyddai'r rheoliad yn cyfyngu ar allu cyflenwyr i ddewis pris, ansawdd, amrywiaeth neu leoliad eu cynhyrchion?	Na

Adolygiad ôl-weithredu

Byddwn yn monitro'r modd y rhoddir y gwasanaeth newydd ar waith, ynghyd â'r model ariannol, am 12 mis ar ôl i'r darpariaethau deddfwriaethol ddod i rym. Bydd y model newydd hwn yn cael ei fonitro yn erbyn targedau a bennir yn y Dull Gweithredu ar gyfer Gwasanaethau Optometreg yn y Dyfodol. Bydd Llywodraeth Cymru yn llunio ac yn cyhoeddi adroddiadau interim blynyddol, ynghyd ag adolygiad swyddogol yn asesu effaith y newidiadau deddfwriaethol ar ôl y pum mlynedd cyntaf.

Atodiad A

2019/2020

Math o daleb	Talebau a ad-dalwyd	Cyfran o'r cyfanswm
Taleb math A	208,033	0.733523032
Taleb math B	36,277	0.127912471
Taleb math C	1,522	0.005366562
Taleb math D	952	0.003356746
Taleb math E	30,734	0.108367888
Taleb math F	5,853	0.020637641
Taleb math G	138	0.000486587
Taleb math H	99	0.000349073
Cyfanswm y talebau a ad-dalwyd	283,608	

Math o Archwiliad EHEW	Nifer yr Archwiliadau	
Band 1	119,890	
Band 2	48,052	
Band 3	33,266	
Cyfanswm	201,208	

Yn seiliedig ar 18 claf y dydd ar gyfartaledd yn cael eu gweld gan optometrydd, gyda chyfradd trosi o 65% (trosi prawf golwg yn bresgripsiwn newydd/diwygiedig a rhoi taleb optegol). Nid yw'r cyfrifiadau yn cynnwys gwasanaeth newydd.

Cyfrifiadau cyfartalog:

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg hefyd / This document is also available in English

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg / We welcome correspondence and telephone calls in Welsh

(GOS yn unig)

Hyd cyfartalog y profion golwg 25 munud

Diwrnod gwaith cyfartalog 7.5 awr

Nifer cyfartalog y profion golwg GOS yn unig a gynhelir mewn diwrnod 18

Nifer cyfartalog y profion golwg GOS wedi'u cyfuno â EHEW 14.6

(Cyfrifwyd hyn gan ddefnyddio'r gymhareb o archwiliadau GOS i EHEW fel y gwelwyd yn 2019/20 sy'n dangos 0.8118 o brofion golwg GOS i 0.1882 o archwiliadau EHEW.)

Cyfradd drosi gyfartalog o'r profion golwg 65%

(GOS ynghyd â EHEW)

Nifer cyfartalog y profion golwg 14.6

Nifer cyfartalog y profion golwg wedi'u trosi yn dalebau a ddsbarthwyd 9.5

Nifer cyfartalog yr Archwiliadau EHEW 3.4

Gwerthoedd Cyfredol		Gwerthoedd Newydd		
GOS yn unig		GOS yn unig		Gwahaniaeth
Nifer y profion golwg a gynhelir 18 @ £21.71	£390.78	Nifer y profion golwg a gynhelir 18 @ £43.00	£774.00	
Nifer cyfartalog y profion golwg wedi'u trosi yn dalebau a ddsbarthwyd	11.7	Nifer cyfartalog y profion golwg wedi'u trosi yn dalebau a ddsbarthwyd	11.7	
Gwerth cyfartalog y talebau	£545.23	Gwerth cyfartalog y talebau	£347.10	
Cyfanswm Gwerth Dyddiol	£936.01	Cyfanswm Gwerth Dyddiol	£1,121.10	+185.09/y dydd
GOS ynghyd â EHEW		GOS ynghyd â EHEW		

Nifer y profion golwg a gynhelir 14.6 @ £21.71	£316.97	Nifer y profion golwg a gynhelir 14.6 @ £43.00	£627.80	
Gwerth cyfartalog y talebau	£442.71	Gwerth cyfartalog y talebau	£281.84	
Gwerth cyfartalog EHEW	£175.41	Gwerth cyfartalog EHEW	£199.46	
Cyfanswm Gwerth Dyddiol	£935.09	Cyfanswm Gwerth Dyddiol	£1109.10	+£174.01/y dydd

Math o daleb	Gwerth (cyfredol)	Cyfran	Cyfartaledd (11.7)	Gwerth	Cyfartaledd (9.5)	Gwerth
A	39.1	0.733523032	8.582219474	335.5647814	6.968468804	272.4671
B	59.3	0.127912471	1.496575911	88.7469515	1.215168475	72.05949
C	86.9	0.005366562	0.062788775	5.456344582	0.050982339	4.430365
D	196	0.003356746	0.039273928	7.697689927	0.031889087	6.250261
E	67.5	0.108367888	1.26790429	85.58353955	1.029494936	69.49091
F	85.6	0.020637641	0.2414604	20.66901021	0.19605759	16.78253
G	111.2	0.000486587	0.005693068	0.63306915	0.004622577	0.514031
H	215.5	0.000349073	0.004084154	0.880135209	0.003316194	0.71464
Cyfanswm				545.2315216		442.7094
Math o daleb	Gwerth (newydd)	Cyfran	Cyfartaledd (11.7)	Gwerth	Cyfartaledd (9.5)	Gwerth
1	22	0.733523032	8.582219474	188.8088284	6.968468804	153.3063
2	42	0.127912471	1.496575911	62.85618825	1.215168475	51.03708
3	155	0.005366562	0.062788775	9.732260187	0.050982339	7.902263
4	276	0.001678373	0.019636964	5.419802092	0.015944544	4.400694
5	377	0.001678373	0.019636964	7.403135466	0.015944544	6.011093
6	40	0.108367888	1.26790429	50.71617158	1.029494936	41.1798
7	77	0.020637641	0.2414604	18.59245078	0.19605759	15.09643
8	299	0.000486587	0.005693068	1.702227302	0.004622577	1.38215

9	387	0.000174537	0.002042077	0.790283818	0.001658097	0.641683
10	530	0.000174537	0.002042077	1.082300837	0.001658097	0.878791
Cyfanswm				347.1036487		281.8363
EHEW	Gwerth (Cyfredol)	Cyfran	Cyfartaledd (3.4)	Gwerth		
Band 1	63.68	0.59585106	2.025893604	129.0089047		
Band 2	42.46	0.238817542	0.811979643	34.47665563		
Band 3	21.22	0.165331398	0.562126753	11.9283297		
Cyfanswm				175.41389		
EHEW	Gwerth (Newydd)	Cyfran	Cyfartaledd (3.4)	Gwerth		
Band 1	70	0.59585106	2.025893604	141.8125523		
Band 2	53	0.238817542	0.811979643	43.03492107		
Band 3	26	0.165331398	0.562126753	14.61529558		
Cyfanswm				199.4627689		